

© Christer Hjalmarsson

KRÖNIKA

Under ytan

”Numera rör vi oss inte i Kabul utan vapen eller pansarbilar. Om det internationella samfundet lämnar Afghanistan, kommer jag att behöva en stridsvagn för att ta mig från flygplatsen till kontoret.” Det sa en afghansk affärsman till Financial Times i början av januari. Alla är dock inte lika pessimistiska; de flesta av oss rör sig fritt utan rädsla. Men det finns förvisso en växande oro kring vad som kommer att hända när de utländska styrkorna försvinner och drar med sig många av de personer som håller i penningpåsarna. Den bräckliga ekonomin, som alltför länge har satts på undantag av krigsfixerade strategier, är i akut behov av uppmärksamhet.

DYRA PROJEKT SOM HAR INBEGRIPIT VÄGBYGGEN, telekommätverk, bevakningssystem och olika former av energiförsörjning har under de senaste tio åren genomförts utan att bidra mer än marginellt till ekonomin i stort. Kabul och de andra storstäderna illustrerar de dramatiska förändringar som följer i spåren av den frenetiska jakten på en vräkig livsstil: Vägarna är fullproppade av nya bilar och köpcentren lika fulla av importerade lyxvaror; modet

Text | Nancy Hatch Dupree
Översättning | Charlotte Hjukström

Nancy Dupree är en av världens främsta Afghanistanexperter och har sedan 1960-talet, först boende i Kabul och sedan i Peshawar, Pakistan, bevakat utvecklingen i Afghanistan. Hon är stående krönikör i Afghanistan-nytt sedan 1995.

föreskriver tajta jeans och kortkorta kjolar; kontorshusen skjuter upp som svampar ur jorden och lyxbostäderna drar in enorma hyror varje månad. Konsumtionen ökar, affärerna går lysande, men det görs just inga privata investeringar som kan leda till en verklig ekonomisk tillväxt.

NÄR DET I MARS 2011 stod klart att koalitionsstyrkorna skulle

dra sig tillbaka i etapper fram till 2014 blev det en väckarklocka. Den hårda verkligheten gör sig allt mer påmind för de tusentals familjer som har försörjt sig på att arbeta för utlänningar, både militärer och civila, men som nu förlorar den inkomsten. Samtidigt måste den afghanska staten ställa in sig på att betala löner till försvaret och poliskåren utöver alla andra kostnader för logistik, underhåll och administration, vilket kommer att sluka ett okänt antal miljarder dollar. Dagens skatteintäkter kan omöjligt täcka dessa astronomiska summor. När ekonomin rasar kommer säkerheten, den grund på vilken den ekonomiska tillväxten vilar, också att försämrats. De ekonomiska frågorna måste på något sätt få en lösning.

EN AV DE VIKTIGASTE ÅTGÄRDerna är att bygga upp hållbara ekonomiska strukturer. Detta kräver långsiktighet, förmåga att upprätta en grundläggande budgetförvaltning och juridiska ramverk för att skydda den. Det krävs också att en mångfald av aktörer är beredda att engagera sig. Den internationella konferens som ska äga rum i Japan i juli kommer att diskutera ekonomin på utrikesministernivå. Givarländerna kommer säkert att uttrycka sitt fortsatta stöd, men utan inhemska, långsiktiga och hållbara lösningar kommer konferensen i första hand att än en gång förlänga bidragsberoendet. Det är absolut nödvändigt att identifiera de nationella resurser som kan locka afghanska investerare och därmed hjälpa landet till oberoende och självförsörjning.

AFGHANISTAN LIDER INGEN BRIST på värdefulla naturresurser som borde kunna locka investerare. Först har vi jordbruk och boskapsskötsel. Ekonomin bygger fortfarande i grunden på jordbruk, så den alarmerande 43-procentiga minskningen av investeringarna inom den sektorn måste omedelbart vändas. För det andra finns det vatten. Landet har goda vattentillgångar men de blir misskött, underutnyttjade eller förspillda. Det finns planerade projekt som bara väntar på att genomföras inom både vattenkraft och jordbruk, och de måste därför sättas i verket. För det tredje finns det förutsättningar för en lätt tillverkningsindustri. Där är det bara fantasin

som sätter gränser för hur många olika projekt man skulle kunna sätta i gång, men det stora bekymret är att det inte finns någon etablerad exportbas. Det finns också många andra hinder för utvecklingen, inte bara den bristande säkerheten som redan har nämnts.

TA TILL EXEMPEL ELFÖRSÖRJNINGEN, som är en grundförutsättning för ekonomisk tillväxt. För närvarande importerar omkring hälften av den tillgängliga elkraften från Centralasien, men elnäten i landet är utslitna och otillräckliga, och dessutom vet alla att hela systemet är utsatt för politiska påtryckningar som kan innebära att strömmen stängs av när som helst. Samtidigt räknar man med att efterfrågan under de närmaste fem åren kommer att växa till tre gånger så mycket som dagens 600 megawatt på grund av konsumenternas habegär. Jakten på det goda livet får dem att tråna efter alla elslukande apparater som visas upp i de starkt upplysta butikerna, och drömma om ett bröllop i någon av alla de jättelika, glittrande festlokalerna med sitt överdåd av ljusgirlander. Det är få som ens snuddar vid tanken på att spara energi, och staten föregår med dåligt exempel med sina 40 miljoner dollar i obetalda elräkningar.

” Gruvministern förutspår att gruvindustrin kommer att växa från mindre än 0,3 procent av BNP till 45 procent fram till år 2024.”

Nancy Hatch Dupree

GIVARLÄNDERNA PUMPAR IN ungefär 200 miljoner dollar i den afghanska energisektorn varje år, men de enorma vattenkraftverken som byggdes före kriget producerar bara hälften av sin kapacitet, i den mån de fungerar alls. Ändå har Afghanistan potential för att producera 23 000 megawatt med hjälp av sol-, vatten- och vindkraft, naturgas och geotermisk energi, men investerarna visar inget större intresse. De gör hellre satsningar som är mer grandiosa och flashiga, även om de ligger i ett minfält av osäkra faktorer.

DET SENASTE LYCKORUSET UTBRÖT när afghanska och amerikanska geologer tillsammans pekade ut ett stort antal områden över hela landet med outnyttjade naturtillgångar till ett värde som uppskattas till en biljon dollar (kanske till och med tre biljoner). Gruvministern förutspår att gruvindustrin kommer att växa från mindre än 0,3 procent av BNP till 45 procent fram till år 2024, och att den då kommer att ge en årsinkomst på minst fyra miljarder dollar. De som minns ståhejet när två miljarder ton högvärdig järnmalm i Hajigak skulle bjudas ut före kriget, förstår att många gamla härdade afghaner är skeptiska. Det blev ingenting av järnmalmen eftersom det inte gick att transportera den därifrån.

NU KLIVER REGIONALA INTRESSETER in på arenan och förklarar sig beredda att ta betydande risker. Kina och Indien går i främsta ledet medan andra, som Iran och USA, är mer

”

Jag har träffat den man som hjälpte till att inleda det senaste tragiska kapitlet i Afghanistans historia. Usama bin Laden brukade komma in på mitt kontor i Peshawar i slutet av 80-talet och fråga om jag kunde hjälpa honom att importera schaktmaskiner till vägbyggen i Afghanistan. Då var det ingenting speciellt med honom. Han var mycket artig och försynt. Men skenet kan tydligen bedra.”

Ur Afghanistan över en kopp te av Nancy Hatch Dupree.

► avvaktande. De flesta afghanska investerare håller sig försiktigtvis utanför. De blivande aktörerna ser förvisso till sina egna politiska och ekonomiska intressen, men många anser att dessa initiativ, och den handel som blir följden, kommer att betyda mycket för de regionala förbindelserna och för freden.

KINESERNA SKAFFADE SIG REDAN 2008 rättigheterna till den gamla koppargruvan Aynak, världens näst största kopparfyndighet, som ligger ungefär 30 kilometer söder om Kabul. Från och med 2014 räknar de med en årsproduktion på 250 000 ton raffinerad koppar. I november 2011 fick Indien gruvrättigheterna i Hajigak, där världens största järnmalsfyndighet ligger gömd i de otillgängliga bergen cirka 130 kilometer väster om Kabul. Med början 2016 beräknas enbart stålverket i Hajigak producera 7 ton stål om året.

ETT ANNAT KONTRAKT MED KINA undertecknades i slutet av förra året och gäller oljeutvinning och raffinaderier vid tre oljefält längs floden Amu-Darja, ett projekt som beräknas ge intäkter på fem miljarder dollar under de närmaste 10 åren. Redan 1966 undersökte Sovjetunionen det här området, som ligger i norra delen av landet och tros innehålla 1,6 miljarder fat råolja, 450 miljarder kubikmeter naturgas och 500 miljarder fat flytande naturgas. Flera andra fyndigheter kommer att auktioneras ut i mars i år, däribland guld, mer koppar, lapis lazuli, ädelstenar och halvädelstenar, kobolt, zink – och så vidare till synes i oändlighet, eftersom tillgångarna är så enorma.

FÖRUTOM ATT AFGHANISKA STATEN vill ha en del av intäkterna förväntar man sig också att investerarna ska bygga ut den infrastruktur som behövs, framför allt landsvägar och järnvägar eftersom större delen av produktionen är avsedd för export. Kina ska bygga en 900 kilometer lång järnväg som förbinder Aynak med Centralasien och Sydasiens. Tillsammans med den planerade järnvägen till Hajigak kommer den att bli en avspeglning av de karavanvägar som gjorde kushanernas rike förmöget för nästan tvåtusen år sedan.

STORA SIFFROR, STORA FÖRVÄNTNINGAR. Kan de bli verkligt? Det kommer att ta årtionden att bygga upp denna väldiga infrastruktur och den samhällsapparat som är nödvändig för att vinsterna ska komma det afghanska folket till godo och inte försvinna till främmande nejder. Om makthavarna stirrar sig blinda på mineraltillgångarna och bortser från alla andra möjligheter, kommer deras drömmar att krossas.

MAN FÅR INTE HELLER GLÖMMA vad den omfattande gruvsdriften kommer att betyda för landets kulturarv. Aynak är ett slående exempel. Att det området var arkeologiskt intressant framkom för länge sedan i franska, afghanska och sovjetiska rapporter som bland annat visade på månghundraåriga, vertikala tunnlar 120 meter ner i marken längs kopparådrorna. Senare utgrävningar har avslöjat en antik stadsbebyggelse på 1,5 x 1,5 kilometer. Det är en av landets största fornlämningar från buddhistisk tid, i klass med Bamiyan och Hadda. Staden började byggas under det första århundradet efter vår tideräkning och övergavs i början av den muslimska eran, då skogsavverkningen i bergen hade gått så långt att det inte längre gick att driva något smältverk.

TVÅ UTGRÄVDA BUDDHISTISKA KLOSTER, rikt dekorerade med utsökta lerstatyer, varav en del är upp till tre meter höga, stupor och väggmålningar, ger antydningar om att koppar från dessa gruvor användes till att pryda hundratals liknande helgedomar över hela östra Afghanistan. Det är också mycket möjligt att detta nätverk av religiösa gemenskaper var inblandat i handeln med koppar så långt österut som till Korea och Japan. Något som är bortom allt tvivel är att denna tidiga gruvbrytning resulterade i enorma rikedomar.

INSIKTEN OM AYNAKS BETYDELSE fick Afghanistanens arkeologiska institut att undersöka platsen 2009 efter att det kinesiska kontraktet hade undertecknats 2008. Det ledde till att gruvbrytningen sköts upp till 2014, då den antika staden kommer att sprängas i luften. Ett lag med arkeologer från flera länder arbetar just nu febrilt med denna räddningsexpedition. Hittills har de funnit över 150 enastående vackra föremål. En del har ställts ut på Kabuls museum, men andra är för tunga för att fraktas dit. Det har talats om att bygga ett museum i närheten av gruvan, men det projektet lider brist på både tid och ekonomiska medel.

STÖTTA UPP EKONOMIN eller bevara kulturen? Att göra den prioriteringen är onekligen ett tungt ansvar. Det råder inget tvivel om att landet måste sätta fart på ekonomin för att kunna överleva – men tänk ändå hur mycket fattigare världen skulle ha varit om man inte på 1950-talet hade gjort en krök på vägen vid Surkh Kotal, där senare utgrävningar skulle avslöja den kushanska inskrift som utgör nyckeln till Afghanistanens mest dynamiska period genom tiderna. •

Lance Hatch Dupree